

Wolf in de natuur bij Apeldoorn, februari 2024. Foto: Jorrit Vlot via het Wolvenmeldpunt

Voortgangsrapportage wolf 16 februari - 17 mei 2024

Samenvatting

Deze voortgangsrapportage gaat over de activiteit van de wolf in Nederland in de periode van 16 februari tot en met 17 mei 2024. In totaal zijn er in deze periode in Nederland 43 verschillende wolven aangetoond met DNA. Daarvan zijn acht wolven voor het eerst aangetroffen in Nederland; één nakomeling van de Zuidwest-Veluwe-roedel, twee nakomelingen van de Belgische Hechtel-Eksel-roedel en vijf wolven met een (nog) onbekende afkomst. De overige wolven zijn al eerder in Nederland aangetoond met DNA. Dit zijn gevestigde wolven of zwervende wolven zonder een vast territorium.

Twee nieuwe roedels

Op dit moment zijn er elf wolvenroedels in Nederland. Vorig jaar rond deze tijd waren dat er negen. Er is een nieuwe roedel vastgesteld op de Utrechtse Heuvelrug. Recent is ook in het noordelijke deel van de Gelderse Vallei een roedel bevestigd. Wolf GW3425m en wolvin GW3816f verblijven sinds eind 2023 in deze regio. Via gevonden DNA is de afgelopen periode bevestigd dat de mannelijke wolf langer dan zes maanden op deze plek aanwezig is. Bovendien blijkt uit DNA dat de wolf en wolvin samen hebben gegeten, en zijn er welpen aangetoond. Daarom worden ook deze wolven beschouwd als gevestigde roedel.

Naast de elf wolvenroedels zijn er twee solitaire gevestigde wolven. Het is opvallend dat het aantal roedels dit jaar niet enorm is gestegen. Tussen 2019 en 2021 was er één wolvenroedel in Nederland. In 2022 was dit toegenomen tot vier en in 2023 tot negen. Met elf wolvenroedels in 2024 lijkt de eerdere stijging af te vlakken.

Welpen

Bij tien van de elf wolvenroedels is bevestigd dat er welpen zijn geboren. In totaal zijn er dit jaar minimaal 55 wolvenwelpen aangetoond. De meeste welpen, namelijk 38 in totaal, werden gezien bij de verschillende roedels in de provincie Gelderland. Daarvan zijn 11 welpen op wildcamera vastgelegd bij de roedel op de Zuidwest-Veluwe. Dat is voor wolven een groot aantal welpen.

Ook op de Noord-Veluwe zijn weer welpen geboren. Wolf GW893m en wolvin GW998f zijn sinds 2019 samen in dit gebied en hebben sindsdien elk jaar welpen gekregen.

Aantal wolven

Hoeveel wolven er leven in Nederland, is niet exact te bepalen. Wel is een schatting te maken op basis van de gegevens die bekend zijn bij het landelijk [Wolvenmeldpunt van BIJ12](#). Op dit moment leven er naar schatting 104-124 wolven in Nederland: 24 gevestigde wolven, 17-26 jaarlingen, 55-62 welpen en 8-12 zwervende wolven.

Wolven over landsgrenzen

Wolven houden zich niet aan landsgrenzen. Dat heeft een aantal dieren weer laten zien. Wolvin GW3449f is gevestigd in het noorden van de Belgische provincie Antwerpen, en is nu voor het eerst aangetoond in het Nederlandse Zuidwest-Brabant.

Enkele wolven hebben aanzienlijke afstanden afgelegd over landsgrenzen heen. Wolf GW2398m verbleef sinds 2022 op de Midden-Veluwe, maar was begin 2024 in Duitsland. Vervolgens werd hij weer in Nederland aangetoond en daarna in België.

Ook wolf GW3824m reisde door verschillende landen. Hij legde in drie weken tijd meer dan 200 km af in Nederland, van de grens tussen Gelderland en Noord-Brabant tot aan Groningen. Daarna vertrok hij naar het Duitse Waddeneiland Norderney.

Meldingen schade

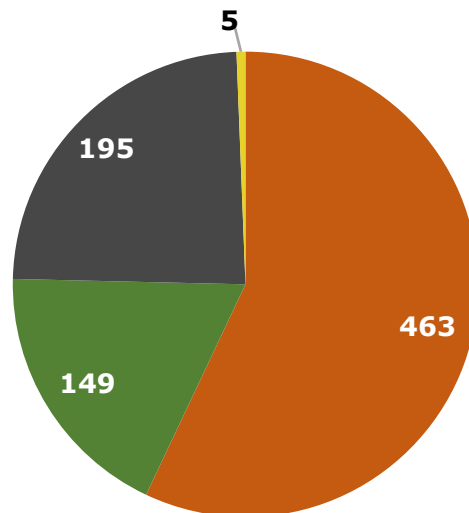
BIJ12 ontving in de afgelopen periode 217 meldingen van [vermoedelijke wolvenschade aan landbouwhuisdieren](#). Vier van deze meldingen zijn niet verder onderzocht omdat bij de eerste beoordeling bleek dat het niet om [wolvenschade](#) ging of omdat het een melding van een wildprooi of schade van buiten Nederland betrof. De DNA-analyse toonde in 190 gevallen aan dat het om wolvenschade ging. Dertien keer werd het DNA van hond aangetoond. In één geval wordt de DNA-analyse nogmaals uitgevoerd. In zeven gevallen gaf de analyse geen resultaat en in twee gevallen was DNA-afname of -analyse niet mogelijk. Die meldingen zijn of worden nader beoordeeld op basis van veldbezoek, locatie en schadebeeld. Van de meldingen die inmiddels nader zijn beoordeeld, was in vijf gevallen predatie door wolf niet uit te sluiten.

Meldingen monitoring

Naast 217 meldingen van (vermoedelijke) wolvenschade, kwamen er deze periode 1245 meldingen binnen van (vermoedelijke) sporen van wolven. De meldingen werden gedaan bij Wolvenmeldpunt. Bij 617 meldingen is op basis van bewijsmateriaal, zoals beeldmateriaal of DNA-onderzoek op een uitwerpsel, bevestigd dat het daadwerkelijk om een wolf ging. Van de overige 628 meldingen kon niet worden vastgesteld of dit een wolf betrof. Onderstaand diagram geeft een overzicht van de bij het Wolvenmeldpunt binnengekomen zekere wolvenwaarnemingen per type waarneming. Daarnaast zijn in het diagram ook schademeldingen opgenomen. Bij 190 schademeldingen kon met DNA aangetoond worden dat het om wolf ging, bij vijf gevallen was DNA-analyse niet mogelijk maar was na nadere beoordeling wolf niet uit te sluiten.

Overzicht type zeker wolvenwaarnemingen 16 februari - 17 mei 2024

Dit betreft de meldingen die zijn binnengekomen bij het Wolvenmeldpunt

■ Wolf gezien/wildcamerabeelden ■ Wolvenuitwerpsel ■ Schademelding landbouw(huis)dier ■ Overig

Het diagram geeft een beeld van de zekere wolvenwaarnemingen die bij het Wolvenmeldpunt zijn binnengekomen in de periode 16 februari tot en met 17 mei 2024, aangevuld met schademeldingen.

[Bekijk hier de interactieve versie van dit diagram.](#)

Totstandkoming rapportage

BIJ12 coördineert de monitoring van de Nederlandse wolvenpopulatie en handelt wolvenschade aan vee af. Dat doet BIJ12 namens de gezamenlijke provincies.

Deze voortgangsrapportage is tot stand gekomen met medewerking van de Zoogdiervereniging (monitoring Wolvenmeldpunt), Wageningen University & Research (WENR, DNA-analyses), Dutch Wildlife Health Centre (DWHC, pathologisch onderzoek) en het CEwolf-consortium (Centraal-Europese wolvenpopulatie, internationale uitwisseling genetische data).

De activiteit van de wolf in Nederland is in deze voortgangsrapportage gebaseerd op kennis en informatie uit de schademeldingen die zijn binnengekomen bij BIJ12 en wolvenmeldingen uit het Wolvenmeldpunt en de gecoördineerde veldmonitoring (actieve monitoring). Dit omvat de volgende gegevens uit de periode van 16 februari tot en met 17 mei 2024:

- *Uitslagen van **soort-** en **individubepalingen** op alle via schade en monitoring verkregen DNA-monsters;*
- *Overige bevestigde waarnemingen zoals verkregen uit wildcamerabeelden en gericht veldonderzoek (beelden van welpen kunnen verkregen zijn na 17 mei).*

Zie voor alle beschikbare data de bronbestanden op bij12.nl:

- *[Bronbestand bevestigde wolvenwaarnemingen](#)*
- *[Bronbestand bevestigde wolvenschade](#)*
- *[Bronbestand gemelde veeschade](#)*
- *[Bronbestand dode wolven](#)*

De gebruikte bronnen bieden veel informatie maar zijn niet volledig uitputtend. Er kan meer wolvenactiviteit in Nederland zijn dan dat is vermeld in deze rapportage. [Zie voor meer informatie bij12.nl](#).

Overzicht verspreiding wolf

Wolvenmonitoring 16 februari - 17 mei 2024

Onderstaande [kaart](#) laat zien in welke gebieden in de periode 16 februari tot en met 17 mei 2024 met zekerheid wolven langdurig aanwezig waren in Nederland. Via DNA-analyses zijn in een aantal gevallen de individuele wolven achterhaald. Die zijn in de kaart met kleur aangegeven.

[Bekijk de interactieve versie van de kaart via deze link](#) of in de online versie van deze voortgangsrapportage. Klik op de iconen voor meer informatie over de betreffende wolven. De kaart kan worden ingezoomd. Onder de kaart staat de betekenis van de iconen.

In de [tabel](#) op pagina 7 en 8 staat een overzicht van de in Nederland gevestigde wolven. Er wordt aangegeven of deze wolven de afgelopen periode zijn aangetoond met DNA. Daarnaast biedt de tabel een overzicht van de nakomelingen die de afgelopen periode zijn aangetoond via DNA. In dit overzicht staan ook de wolven die de afgelopen periode door Nederland trokken en zijn aangetoond op basis van DNA-analyses op individu.

[Bekijk hier de interactieve versie van deze kaart.](#)

Toelichting en leeswijzer kaart

Op de kaart 'Wolvenmonitoring' zijn drie typen iconen aangegeven: een gekleurd gebied met wolf, een grijze wolf en een auto.

De **gekleurde gebieden met wolf-icoon** laten zien waar wolven officieel gevestigd zijn, volgens de criteria uit het Interprovinciaal Wolvenplan. Ook duiden deze gebieden aan waar zich een wolvenpaar heeft gevormd én waar in de afgelopen periode DNA-sporen van wolven zijn aangetroffen. De volgende gevestigde wolven zijn de afgelopen periode via DNA vastgesteld:

- GW2090f en GW2397m in de Drents-Friese regio;
- GW3011f en GW3250m in Midden-Drenthe;
- GW998f op de Noord-Veluwe;
- GW2664m op de Noordwest-Veluwe;
- GW2540f en GW3238m op de Midden-Veluwe;
- GW2087m op de Hoge Veluwe en omstreken;
- GW3012f en GW2435m op de Zuidwest-Veluwe;
- GW3816f en GW3425m in het noordelijk deel van de Gelderse Vallei;
- GW3237m op de Utrechtse Heuvelrug.

Op de Utrechtse Heuvelrug is op wildcamerabeelden naast de solitaire wolf GW3237m ook een ouderpaar vastgesteld. Wolvin GW4076f werd de afgelopen periode met DNA op de Utrechtse Heuvelrug vastgesteld. Of zij de wolvin van dit ouderpaar is, kan pas met zekerheid bevestigd worden met DNA van uitwerpselen van de welpen.

Verder is in het zuidwesten van de provincie Noord-Brabant het DNA aangetoond van GW3449f. Het territorium van deze wolvin bevindt zich voornamelijk in Vlaanderen maar overschrijdt de grens van Nederland.

Zwervende wolven zijn op de kaart aangegeven met een **grijsgekleurde wolf-icoon**. Deze wolven hebben nog geen vast leefgebied gevonden en er is nog niet via DNA aangetoond dat deze wolven langer dan zes maanden in Nederland zijn. Het betreffen de zwervende wolven GW2398m, GW3155m, GW3694f, GW3824m, GW4077f, GW4240m, GW4242m, GW4243f, GW4245m en GW4246f. Mannelijke wolf GW2398m was eerder gevestigd op de Midden-Veluwe maar heeft dit territorium verlaten. Voor zwervende wolven die langere afstanden hebben afgelegd, is op de kaart een stippellijn getrokken tussen de eerste en de laatste locatie waar de wolf via DNA is vastgesteld. Ook zijn eventuele tussenliggende plekken aangegeven waar het dier via DNA is vastgesteld. Het gaat om de wolven GW2398m, GW3824m, GW3694f en GW4242m. De lijn op de kaart geeft nadrukkelijk níét de werkelijke route aan die de wolf heeft afgelegd.

Een **auto-icoon** geeft aan waar een wolf is omgekomen in het verkeer. In de afgelopen periode zijn in Nederland ten minste drie wolven in het verkeer omgekomen: wolvin GW4244f werd doodgereden bij Ede, wolf GW4245m op de A28 bij Spier en wolvin GW4246f werd dood gevonden op de N297 bij Sittard.

Tabel gevestigde en zwervende wolven

In onderstaande tabel staat van welke wolven er op dit moment wordt vermoed dat zij gevestigd zijn in Nederland, en waar deze wolven zich (waarschijnlijk) de afgelopen periode bevonden.

Gevestigde wolven zijn de afgelopen maanden of jaren (meerdere keren) in dezelfde regio in Nederland aangetoond en verblijven er langer dan zes maanden en/of hebben een paar gevormd. Deze wolven zijn daarom als 'gevestigd' aangeduid in de tabel. In de regio's met gevestigde wolven wordt actief onderzoek gedaan naar sporen. In het hoofdstuk 'Monitoring in de provincies' wordt meer toegelicht over deze wolven. In de tabel wordt voor eerder vastgestelde gevestigde wolven aangegeven of zij ook in de afgelopen periode met DNA zijn aangetoond. De dikgedrukte codes staan voor gevestigde wolven.

Bij de gevestigde wolven worden ook hun nakomelingen genoemd die in de afgelopen periode met DNA zijn vastgesteld. Onderstaande afkortingen in de tabel verwijzen naar de afkomst van nakomelingen uit verschillende wolvenroedels:

- DFR: nakomeling van de roedel in de Drents-Friese regio
- MD: nakomeling van de Midden-Drenthe-roedel
- NV: nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel
- NWV: nakomeling van de Noordwest-Veluwe-roedel
- MV: nakomeling van de Midden-Veluwe-roedel
- ZWV: nakomeling van de Zuidwest-Veluwe-roedel

Naast gevestigde wolven staan er in de tabel **zwervende wolven**. Een zwervende wolf heeft nog geen vast leefgebied gevonden en is nog niet langer dan zes maanden in eenzelfde leefgebied aangetoond via DNA. Het kan hier ook gaan om nakomelingen van gevestigde wolven die de geboorteroedel inmiddels hebben verlaten maar nog geen vast leefgebied hebben gevonden. In het overzicht van zwervende wolven zijn alleen wolven opgenomen die de afgelopen periode (16 februari tot en met 17 mei 2024) met DNA zijn vastgesteld in Nederland.

De dikgedrukte codes in de tabel staan voor gevestigde wolven. Bij dingedrukte codes gaat het om nakomelingen of zwervende wolven. GW staat voor Genetische Wolf, gevolgd door een uniek volgnummer en de aanduiding m (man) of f (vrouw). Wolven aangeduid met een † zijn omgekomen, meer informatie over deze wolven is te vinden in het kader Verkeersaanrijdingen.

Niet alle wolven worden waargenomen. Het is daarom niet uit te sluiten dat er in deze periode meer wolven aanwezig waren in Nederland. Daarnaast vindt op sommige plekken in Nederland geen monitoring plaats, terwijl er wel wolvenwaarnemingen bekend zijn via bijvoorbeeld de (social) media. Terreinbeheerders en andere betrokkenen moeten toestemming geven om terreinen te betreden en te onderzoeken. Die toestemming wordt niet altijd gegeven. Er vindt daardoor geen monitoring plaats in delen van de Noord-Veluwe, Noordoost-Veluwe, Midden-Veluwe, Hoge Veluwe e.o. en de Utrechtse Heuvelrug. Uit vier van de gebieden is wel informatie bekend uit andere delen van het territorium. Van één van de gebieden zijn geen wildcamerabeelden beschikbaar.

Locatie		Wolvenindividuen	Voor het eerst via DNA vastgesteld in Nederland	Vastgesteld via DNA afgelopen periode
Gevestigde wolven in Nederland	Drents-Friese regio	GW2090f	April 2021	✓
		GW2397m	September 2021	✓
		GW3689 (nakomeling DFR)	Oktober 2023	✓
		GW3812m (nakomeling DFR)	November 2023	✓
		GW3815f (nakomeling DFR)	November 2023	✓
		GW4009m (nakomeling DFR)	December 2023	✓
	Midden-Drenthe	GW3011f	September 2022	✓
		GW3250m	April 2023	✓
		GW3874m (nakomeling MD)	November 2023	✓
		GW3881m (nakomeling MD)	December 2023	✓
Veluwe	Noord-Veluwe	GW998f	Mei 2018	✓
		GW893m	Januari 2019	-

Zwervend in Nederland	Noordoost-Veluwe	Roedel op wildcamerabeelden vastgelegd, nog niet met DNA vastgesteld.	-	-
		GW2668f	Maart 2022	-
	Noordwest-Veluwe	GW2664m	Maart 2022	√
		GW4004f (nakomeling NWV)	December 2023	√
		GW2540f	April 2022	√
	Midden-Veluwe	GW3238m (nakomeling NV)	Februari 2023	√
		GW2363f	Mei 2021	-
	Zuidoost-Veluwe ^a	GW1889m (nakomeling NV)	September 2020	-
		GW2087m (nakomeling NV)	Maart 2021	√
	Hoge Veluwe e.o.	<i>Partner vooralsnog onbekend</i>		
		GW3012f	Oktober 2022	√
	Zuidwest-Veluwe	GW2435m	November 2022	√
		GW3691f (nakomeling ZWV)	Oktober 2023	√
		GW3692m (nakomeling ZWV)	Oktober 2023	√
		GW3695m (nakomeling ZWV)	September 2023	√
		GW3876f (nakomeling ZWV)	December 2023	√
		GW4005m (nakomeling ZWV)	Januari 2024	√
		GW4244f † (nakomeling ZWV)	Februari 2024	√
		GW3816f (nakomeling NV)	November 2023	√
	Gelderse Vallei Noord	GW3425m	Juni 2023	√
		GW3237m (nakomeling NV)	April 2023	√
	Utrechtse Heuvelrug	GW4076f (nakomeling MV) ^b	Januari 2024	√
		<i>Partner vooralsnog onbekend</i>		
	Zuidwest-Brabant	GW3449f^c	April 2024	√
	Verspreid over Nederland	GW2398m ^d (nakomeling NV)	September 2021	√
		GW3155m (nakomeling NV)	Januari 2023	√
		GW3690m † (nakomeling DFR)	Oktober 2023	√
		GW3694f (nakomeling NV) ^e	Oktober 2023	√
		GW3824m	Maart 2024	√
		GW3813m † (nakomeling DFR)	November 2023	√
GW3882m (nakomeling DFR)		December 2023	√	
GW4075f (nakomeling MD)		Januari 2024	√	
GW4077f		Februari 2024	√	
GW4240m		April 2024	√	
GW4242m		April 2024	√	
GW4243f		Mei 2024	√	
GW4245m †		Maart 2024	√	
GW4246f †		April 2024	√	

^aWolvin GW2363f en wolf GW1889m kunnen het ouderpaar van de roedel op de Zuidoost-Veluwe zijn maar dit is nog niet met DNA bevestigd.

^bOp wildcamerabeelden is op basis van uiterlijke kenmerken naast de solitaire wolf ook een ouderpaar vastgesteld. Wolvin GW4076f kan de wolvin van het ouderpaar zijn, maar dit is nog niet met DNA bevestigd.

^cHet territorium van deze wolvin bevindt zich voornamelijk in het noorden van de provincie Antwerpen (Vlaanderen, België) maar overschrijdt voor een deel de Nederlandse grens in het zuidwesten van de provincie Noord-Brabant. Deze wolvin heeft in België de naam Emma gekregen.

^dDeze wolf is vertrokken uit het territorium van de Midden-Veluwe. Na uitstapjes naar Duitsland en België is hij gemeld in het oosten van Vlaanderen (België), waar hij zich bij de Hechtel-Eksel-roedel lijkt aan te sluiten.

^eNakomeling van de Noord-Veluwe-roedel (GW998f x GW893m), geboren in de periode 2019-2023 en aangetoond met DNA. Deze nakomeling kan nog optrekken met de ouderlijke Noord-Veluwe-roedel of (vanaf ongeveer het tweede levensjaar) op zoek zijn naar een eigen territorium, al dan niet in de buurt van het territorium van de ouderlijke roedel.

Monitoring in de provincies

In Nederland leven zowel gevestigde als zwervende wolven. Hieronder volgt een overzicht van de activiteit van gevestigde wolven. Dit zijn de wolven die al langer dan zes maanden in één gebied verblijven en/of een paar hebben gevormd. Daarna worden enkele bijzonderheden genoemd van de zwervende wolven die in ons land zijn vastgesteld.

Monitoring gevestigde wolven

Hieronder wordt gesproken over **roedels** en **wolvenparen**. Een wolvenpaar bestaat uit een wolvin en een wolf waarvan bevestigd is dat ze samen optrekken. We spreken van een roedel als dit paar (dit jaar of in eerdere jaren) welpen heeft gekregen. Wolven die in 2023 zijn geboren heten **jaarlingen**, wolven die in 2024 zijn geboren heten **welpen**.

Drenthe en Fryslân

Drents-Friese regio

De afgelopen periode zijn zowel het ouderpaar (wolf GW2397m en wolvin GW2090f) als zeven nakomelingen van de roedel in de Drents-Friese regio aangetoond met DNA. Deze nakomelingen zijn vermoedelijk alle zeven jaarlingen die in 2023 geboren zijn. Op wildcamerabeelden zijn naast het ouderpaar en een jaarling ook zeven welpen gezien.

Het DNA van het ouderpaar en de nakomelingen is bij meerdere aanvallen op vee genetisch vastgesteld. Uit de DNA-analyse is gebleken dat de roedelleden in een aantal gevallen samen hebben gegeten. Twee van de in deze periode met DNA aangetoonde nakomelingen (GW3690m, GW3813m) zijn in april en mei fataal aangereden in Nedersaksen, Duitsland (zie kader Verkeersaanrijdingen). Een derde nakomeling (GW3882m) werd in mei aangetroffen op schadegevallen in Nedersaksen. Het ging in alle drie de gevallen om mannelijke nakomelingen die waarschijnlijk op zoek waren naar een eigen territorium.

Het leefgebied van de Drents-Friese-roedel bestaat uit meerdere natuurgebieden en tussenliggend agrarisch gebied op de grens van Fryslân en Drenthe, tot net in Overijssel. In Overijssel, nabij Kallenkote, is net als in de voorgaande periode vier keer het DNA gevonden van verschillende wolven uit de roedel. De overige waarnemingen van de roedelleden zijn gedaan in Fryslân en Drenthe.

Het wolvenpaar met wolf GW2397m en wolvin GW2090f is sinds het najaar van 2021 in deze regio aanwezig en heeft in 2022 drie en in 2023 acht nakomelingen gekregen. De wolvin GW2090f is geboren

in Duitsland en afkomstig van de Barnstorf-roedel (Nedersaksen). Ook wolf GW2397m is geboren in Nedersaksen, namelijk in de Duitse Eschede-roedel.

Midden-Drenthe

Van de in Midden-Drenthe gevestigde roedel zijn zowel het ouderpaar (wolf GW3250m en wolvin GW3011f) als drie nakomelingen aangetoond met DNA. Dat gebeurde via zowel uitwerpselen als schadegevallen. Op wildcamerabeelden zijn, naast het ouderpaar, vijf welpen en minimaal twee jaarlingen gezien.

Eén van de nakomelingen, wolvin GW4075f, werd in mei aangetoond in Critzum, Duitsland. Deze wolvin is waarschijnlijk op zoek naar een eigen territorium. GW4075f werd in januari 2024 voor het eerst genetisch vastgesteld. Begin mei werd zij voor het laatst met DNA aangetoond in Nederland, op een schadegeval bij Emmen.

Het wolvenpaar met wolf GW3250m en wolvin GW3011f is sinds het voorjaar van 2023 samen aanwezig in de regio Midden-Drenthe en kreeg dat jaar voor het eerst welpen. Het DNA van wolvin GW3011f wordt al sinds september 2022 in deze regio aangetroffen. Wolf GW3250m werd in april 2023 voor het eerst genetisch vastgesteld in Midden-Drenthe. GW3011f is afkomstig uit Duitsland (geboorteroedel Nordhorn, Nedersaksen). Het is onbekend wat de herkomstroedel van wolf GW3250m is, omdat de ouders (nog) niet in de monitoring zijn voorgekomen.

Waarom wordt er nu pas gecommuniceerd over welpen?

Wolvenwelpen worden geboren in het voorjaar. Er wordt bewust pas verslag gedaan over welpen in de voortgangsrapportage van september. Wolvenwelpen zijn van nature niet schuw. Pas naarmate ze ouder worden, leren ze dit gedrag van hun ouders. In de eerste maanden zijn wolvenwelpen daardoor erg verstoringsoefelig. Berichtgeving over welpen veroorzaakt extra aandacht en kan tot gevolg hebben dat mensen op zoek gaan naar de welpen. De aanwezigheid van (meer) mensen in de buurt van de welpen, verhoogt de kans dat de ouderdieren de welpen niet durven te benaderen of te verplaatsen. Dit kan er vervolgens voor zorgen dat de welpen onderkoeld raken, worden aangevallen door een vos en/of dat jonge wolven wennen aan de aanwezigheid van mensen. Daarom is het, op basis van de Omgevingswet, belangrijk om dergelijke verstoring zoveel mogelijk te beperken.

Aan het einde van de zomer zijn de welpen groter en sterker. Bovendien verplaatsen de welpen zich dan in een groter gebied. Er is dan dus minder kans op de verstoring van welpen.

Gelderland

In Gelderland zijn, met name op en rond de Veluwe, 23 wolven via DNA vastgesteld. Hiervan zijn zes individuen enkel aangetoond via DNA-monsters uit de monitoring, bijvoorbeeld via een uitwerpsel of haren. Dertien individuen zijn enkel aangetoond via DNA-monsters van gedode landbouwhuisdieren. De overige vier individuen zijn zowel aangetoond via de monitoring als via enkele schadegevallen. Daarnaast zijn er op wildcamerabeelden minimaal 38 welpen aangetoond.

Noord-Veluwe

Van de Noord-Veluwe roedel is deze periode alleen de wolvin (GW998f) van het ouderpaar genetisch aangetoond. Dit gebeurde aan de hand van DNA-analyse op een uitwerpsel. Er werden enkele wolven vastgelegd op wildcamera's, maar het is onduidelijk of dit jaarlingen zijn of het ouderpaar. Er zijn vijf welpen vastgelegd op camera.

Wolf GW893m en wolvin GW998f zijn al sinds 2019 samen actief op de Noord-Veluwe. De wolvin is sinds 2018 aanwezig in dit gebied, GW893m voegde zich in januari 2019 bij haar. Beide wolven zijn geboren in Duitsland. GW893m is afkomstig uit de Eschede/Rheinmetall-roedel (Nedersaksen) en GW998f uit de Babben-Wannichen-roedel (Brandenburg). Het paar heeft sinds 2019 ieder jaar welpen gekregen. Vijf

nakomelingen hebben inmiddels een eigen territorium gevonden binnen Nederland en een aantal is uitgezworven richting Duitsland, op zoek naar een partner.

Noordoost-Veluwe

Hoewel er van deze roedel wederom geen wolven genetisch zijn aangetoond, zijn op wildcamerabeelden drie welpen en minimaal twee jaarlingen te zien. Er is nog geen DNA gevonden van de welpen van de Noordoost-Veluwe roedel. Daardoor is het onduidelijk welke wolven de ouders zijn. Mogelijk is wolvin GW2666f de moeder; zij wordt sinds het voorjaar van 2022 aangetoond in het gebied maar is deze periode niet met DNA vastgesteld.

Wolvin GW2666f is geboren in de naastgelegen Noord-Veluwe roedel en wordt sinds het voorjaar van 2022 aangetoond op de Noordoost-Veluwe.

Noordwest-Veluwe

Van de gevestigde roedel op de Noordwest-Veluwe is alleen de aanwezigheid van de mannelijke wolf (GW2664m) van het ouderpaar met DNA bevestigd. Het DNA van deze wolf werd via uitwerpselen en haren aangetoond. Daarnaast is er een nakomeling (GW4004f) genetisch vastgesteld. Dit gebeurde aan de hand van uitwerpselen en schadegevallen. Beide ouders zijn wel gezien op wildcamera's. Daarnaast zijn er op de camerabeelden minimaal drie welpen en drie jaarlingen vastgesteld.

Wolvin GW2668f is in de zomer van 2022 voor het eerst in deze regio van de Veluwe vastgesteld. In het najaar van 2022 werd haar partner GW2664m in dit gebied aangetoond. De herkomstroedel van wolvin GW2668f is onbekend. Wolf GW2664m is geboren in Duitsland en een nakomeling van de Barnstorf-roedel in Nedersaksen. In 2023 heeft het paar voor het eerst welpen gekregen op de Noordwest-Veluwe.

Wat moet ik doen als ik een wolf tegenkom?

Wolven zijn schuwe dieren die over het algemeen mensen mijden. Daarom zul je niet snel een wolf in de natuur tegenkomen. Maar hoe kun je je het beste gedragen als dit toch een keer gebeurt? Het is belangrijk om bij het samenleven met de wolf en andere wilde dieren altijd de basisregels te volgen: afstand houden, niet achter dieren aanrennen, jonge dieren nooit aanraken en dieren nooit lokken of voeren.

Als je een wolf ziet, blijf dan kalm en houd afstand; geef de wolf de ruimte. Het is verstandig om altijd ongeveer 100 meter afstand te houden. Als de wolf op het pad loopt waar je fietst of loopt, wacht dan even tot het dier gepasseerd is. Heb je een hond bij je, houd deze dan aangeliend en dicht bij je.

Het is onwaarschijnlijk dat een wolf achter je aankomt terwijl je fietst. Mocht dit toch gebeuren, fiets dan niet hard weg maar stop even. Als je stopt, druipt de wolf vaak vanzelf af.

Een wolf benadert je normaal gesproken niet zomaar. Maar vind je dat de wolf te dichtbij komt, maak jezelf dan groot, ga hard praten en maak gebaren om de wolf af te schrikken. Loop desnoods langzaam achteruit om meer afstand te nemen.

[Lees voor meer informatie de pagina Wolf en mens op bij12.nl.](#)

Zie ook de folders van de provincies Drenthe, Gelderland en Utrecht voor recreanten in wolvenleefgebieden:

- [Download de folder over de wolf in de provincie Drenthe;](#)
- [Download de folder over de wolf in de provincie Fryslân;](#)
- [Download de folder over de wolf in de provincie Gelderland;](#)
- [Download de folder over de wolf in de provincie Utrecht.](#)

Heb je een wolf gezien? Of ontdek je sporen van een wolf? Dan kun je dit doorgeven aan het [Wolvenmeldpunt](#).

Midden-Veluwe

In het territorium van de Midden-Veluwe hebben wolvin GW2540f en wolf GW3238m een paar gevormd. Beide wolven zijn genetisch aangetoond bij schadegevallen en hebben meerdere keren samen gegeten. Daarnaast werden met regelmaat twee volwassen wolven samen op wildcamera's gezien en zijn er zes welpen op camera aangetoond. Er zijn geen bij de roedel verblijvende jaarlingen aangetoond.

Wolvin GW2540f wordt sinds begin 2023 vastgesteld op en rond de Veluwe. Deze wolvin is geboren in Duitsland en afkomstig van de Göhrde-roedel (Nedersaksen). Wolf GW3238m is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel en vormt sinds het voorjaar van 2024 een paar met GW2540f. De eerste vestiging van een wolf op de Midden-Veluwe was in 2018 en er werden in 2022 voor het eerst welpen geboren. In 2023 zijn er geen welpen aangetoond en heeft er een wisseling van wolven in het territorium plaatsgevonden.

Zuidoost-Veluwe

De afgelopen periode zijn in het territorium van de Zuidoost-Veluwe een mannelijke volwassen wolf, vier jaarlingen en zeven welpen op wildcamerabeelden vastgelegd. De wolvin van het ouderpaar is niet op camera gezien. Tot op heden is het niet gelukt om in dit gebied gevonden DNA succesvol aan individuele wolven te koppelen. Het is daarom (nog) niet mogelijk om te bevestigen of wolvin GW2363f en wolf GW1889m het ouderpaar van de roedel zijn.

Er zijn verschillende oorzaken voor het feit dat er nog geen bruikbaar DNA is gevonden. Het territorium ligt voor een groot deel in rustgebied, waardoor monitoring beperkt mogelijk is. Bovendien bestaat het

gebied voor een groot deel uit heide en beukenbos. Daarin is het moeilijker om uitwerpselen te vinden dan in dichtbegroeide bosvakken met paden.

Wolvin GW2363f en wolf GW1889m zijn in het voorjaar van 2022 voor het eerst in de regio Zuidoost-Veluwe vastgesteld. Wolvin GW2363f is geboren in Duitsland en afkomstig van de Barnstorf-roedel (Nedersaksen). Wolf GW1889m is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel. In het territorium van de Zuidoost-Veluwe zijn in 2023 voor het eerst welpen aangetoond.

Hoge Veluwe e.o.

Het is onduidelijk hoeveel wolven er momenteel op de Hoge Veluwe aanwezig zijn. Dit komt doordat er geen veldmonitoring kan plaatsvinden door het Wolvenmeldpunt. Het Wolvenmeldpunt valideert wel waarnemingen die door het publiek worden ingezonden vanuit de Hoge Veluwe. Daarnaast vindt er veldonderzoek plaats in de gebieden grenzend aan de Hoge Veluwe. Hierbij is wolf GW2087m tweemaal vastgesteld door middel van DNA uit haren die op een hek achtergebleven waren. Uit beeldmateriaal dat door het park is vrijgegeven zijn twee volwassen wolven te zien.

Wolf GW2087m wordt sinds eind 2021 op de Hoge Veluwe en omstreken vastgesteld. Deze wolf is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel. Andere roedelleden zijn niet met DNA aangetoond. In 2022 zijn voor het eerst welpen aangetoond op de Hoge Veluwe. Het is niet aangetoond of er in 2023 en 2024 welpen zijn geboren.

Zuidwest-Veluwe

Van de gevestigde roedel op de Zuidwest-Veluwe zijn zowel het ouderpaar (wolf GW2435m en wolvin GW3012f) als zes nakomelingen genetisch aangetoond. Dit gebeurde aan de hand van DNA uit uitwerpselen en bij schadegevallen. Eén van de nakomelingen (GW4244f) werd fataal aangereden bij Ede, haar DNA werd geanalyseerd op basis van weefsel. Deze vrouwelijke nakomeling was nog niet eerder genetisch aangetoond. Op wildcamerabeelden zijn elf welpen vastgelegd, dat is voor wolven een zeer groot aantal. Daarnaast zijn er vijf volgroeide wolven tegelijk op beeld gezien. De beelden zijn niet van voldoende kwaliteit om te beoordelen of het gaat om twee ouders en drie jaarlingen of om vijf jaarlingen.

Wolf GW2435m en wolvin GW3012f worden sinds eind 2022 in deze regio van de Zuidwest-Veluwe waargenomen. De mannelijke wolf GW2435m is geboren in België en een nakomeling van de Hechtel-Eksel-roedel in Vlaanderen. Wolvin GW3012f is geboren in Duitsland en een nakomeling van de Göhrde-roedel in Nedersaksen. In 2023 heeft het paar voor het eerst welpen gekregen.

Gelderse Vallei-Noord

In het noordelijk deel van de Gelderse Vallei zijn wolf GW3425m en wolvin GW3816f met DNA aangetoond. Beide wolven zijn genetisch vastgesteld op schadegevallen en hebben samen gegeten. Ook zijn drie welpen aangetoond op camerabeelden. Het is aannemelijk dat GW3425m en wolvin GW3816f de ouders zijn van de welpen, maar dat kan pas met zekerheid worden bevestigd als het DNA van de nakomelingen gevonden is.

Wolf GW3425m en wolvin GW3816f bevinden zich sinds november 2023 in deze regio. De mannelijke wolf GW3425m is geboren in Duitsland en een nakomeling van de Flechtinger-Höhenzug-roedel in Saksen-Anhalt. Wolvin GW3816f is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel. Beide wolven zijn in november 2023 voor het eerst in Nederland aangetoond.

Utrecht

Utrechtse Heuvelrug

Op de Utrechtse Heuvelrug is mannelijke wolf GW3237m genetisch vastgesteld via uitwerpselen. Daarnaast werd wolvin GW4076f genetisch aangetoond. Dat gebeurde aan de hand van DNA uit uitwerpselen en schadegevallen. Op wildcamerabeelden is op basis van uiterlijke kenmerken naast de solitaire wolf GW3237m ook een ouderpaar vastgesteld. Wolvin GW4076f zou de wolvin van dit

ouderpaar kunnen zijn, maar dat moet in een volgende periode nog worden bevestigd met DNA van uitwerpselen van de welpen. Naast het ouderpaar zijn er vijf welpen op wildcamerabeelden gezien.

Wolf GW3237m is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel en wordt sinds mei 2023 vastgesteld op de Utrechtse Heuvelrug. Wolvin GW4076f is een nakomeling van de Midden-Veluwe roedel. Deze wolvin is begin 2024 op de Utrechtse Heuvelrug vastgesteld.

Noord-Brabant

Zuidwest-Brabant

In Vlaanderen, net over de grens van Noord-Brabant, is [wolvin GW3449f gevestigd](#). Deze wolvin is de afgelopen periode voor het eerst genetisch aangetoond in Nederland. Dit gebeurde aan de hand van DNA bij twee schadegevallen in het zuidwesten van Noord-Brabant. Ook buiten de periode van deze voortgangsrapportage is deze wolvin eind juni/begin juli vastgelegd op wildcamerabeelden.

Wolvin GW3449f is een nakomeling van de Vlaamse Hechtel-Eksel-roedel (België) en is vanaf juni 2023 aanwezig in territorium Noorderkempen in België.

Hoeveel wolven leven er in Nederland?

Het is niet exact te bepalen hoeveel wolven er in Nederland leven. Dat komt doordat wolven grote afstanden afleggen, soms geen sporen achterlaten en Nederland in en uit lopen. Er is wel een schatting te maken op basis van DNA-resultaten, wildcamerabeelden en gevalideerde waarnemingen.

Op basis van de bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12 bekende gegevens, leven er in Nederland naar schatting 24 gevestigde wolven, 17-26 jaarlingen, 55-62 welpen en 8-12 zwervende wolven. De 24 gevestigde wolven zijn 22 ouderparen en twee solitair levende wolven. Dat is een schatting van september 2024.

Niet alle informatie is voorhanden. Daarom wordt er voor jaarlingen, welpen en zwervende wolven een bandbreedte gegeven. Zo is er geen toestemming voor veldmonitoring door het Wolvenmeldpunt op de Hoge Veluwe e.o.

Het is opvallend dat het aantal wolvenroedels in Nederland dit jaar niet enorm is gestegen. Tussen 2019 en 2021 was er sprake van één wolvenroedel in Nederland, in 2022 was dit aantal toegenomen tot vier roedels, in 2023 tot negen. Met elf wolvenroedels in 2024 lijkt deze eerdere stijging af te vlakken.

Monitoring zwervende wolven

In de periode van 16 februari tot en met 17 mei 2024 zijn er, verspreid over Nederland en buiten de bekende wolventerritoria, tien verschillende wolven geïdentificeerd via DNA-analyse. Deze wolven zijn nog niet of niet meer gevestigd; ze zijn nog niet langer dan zes maanden in één regio aanwezig en/of hebben nog geen paar gevormd met een andere wolf. Het gaat om de individuen GW2398m, GW3155m, GW3694f, GW3824m, GW4077f, GW4240m, GW4242m, GW4243f, GW4245m, GW4246f. Zes van deze wolven zijn deze periode voor het eerst genetisch vastgesteld in Nederland.

Twee van deze wolven zijn nakomelingen van de Noord-Veluwe-roedel (GW2398m, GW3155m). Eén wolvin is een nakomeling van de Midden-Veluwe-roedel. Daarnaast is er een wolf (GW3824m) afkomstig uit de Belgische Hechtel-Eksel-roedel en is er een wolvin afkomstig uit de Duitse Kaarzer-Holt-roedel. Van de vijf overige wolven is de herkomstroedel nog onbekend.

Daarnaast zijn drie mannelijke nakomelingen van de roedel in de Drents-Friese regio (GW3690m, GW3813m, GW3882m) en één vrouwelijke nakomeling van de Midden-Drenthe-roedel (GW4075f) in Duitsland met DNA aangetoond. Vermoedelijk waren zij op zoek naar een eigen territorium.

De locaties waar deze zwervende wolven zijn vastgesteld, zijn op de kaart aangegeven met een **grijsgekleurde wolf-icoon**. Twee zwervende wolven kwamen in Nederland om in het verkeer (zie kader Verkeersaanrijdingen) en zijn daarom aangegeven met een **auto-icoon**.

Uitgelichte wolven

Wolf GW2398m is definitief vertrokken uit de Midden-Veluwe. Deze wolf verbleef sinds het voorjaar van 2022 op de Midden-Veluwe maar werd in januari 2024 aangetoond in Duitsland nabij Anholt. Vlak daarna was hij weer terug in Nederland, waar hij met DNA werd aangetoond in de nabijgelegen Achterhoek. De afgelopen periode is GW2398m een aantal keer genetisch aangetoond bij schadegevallen in Gelderland. Eind maart werd het DNA van deze wolf voor het laatst in Nederland vastgesteld bij een schadegeval in Noord-Brabant. GW2398m lijkt zich inmiddels aan te sluiten bij de Hechtel-Eksel-roedel in het oosten van Vlaanderen (België). Wolf GW2398m is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel.

Mannelijke wolf GW3824m heeft in de afgelopen periode ruim 200 km afgelegd door Nederland. In maart werd deze wolf aangetoond via DNA bij een schadegeval op de grens van Gelderland en Noord-Brabant. Nog geen drie weken later werd deze wolf genetisch aangetoond op een schadegeval in Groningen. Van daaruit is deze wolf verder getrokken richting Duitsland, waar hij in juli (na de gerapporteerde periode) is [aangetroffen op het Duitse Waddeneiland Norderney](#). Dit eiland ligt ongeveer 53 km van het laatste punt in Groningen waar GW3824m is gezien.

Een vrouwelijke nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel (GW3694f) is de afgelopen periode meerdere keren genetisch aangetoond op schadegevallen. Bij deze schadegevallen is geen DNA aangetoond van andere wolven uit de roedel. GW3694f heeft in maart een uitstapje gemaakt naar de provincie Flevoland, begin april was zij weer terug in Gelderland. Waarschijnlijk is deze jonge wolvin op zoek naar een eigen territorium.

De voorgaande periode is wolf GW3155m via DNA uit uitwerpselen aangetoond op de Midden-Veluwe en op één schadegeval nabij Scherpenzeel (Gelderland). Deze periode is GW3155m één keer genetisch vastgesteld op een schadegeval nabij De Heurne (Gelderland). Deze plaats ligt nabij de grens met Duitsland, ongeveer 80 km van de plek waar deze wolf in de voorgaande periode voor het laatst werd aangetoond. GW3155m is een nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel.

De afgelopen periode is wolf GW4242m voor het eerst genetisch vastgesteld. Dit gebeurde bij een schadegeval in de buurt van Oud Ootmarsum (Overijssel). Tien dagen later werd het DNA van deze wolf ongeveer 94 kilometer verderop aangetoond, bij een schadegeval in de buurt van Lunteren (Gelderland). De herkomstroedel van deze wolf is onbekend.

Verkeersaanrijdingen

De afgelopen periode zijn zeker zes in Nederland geboren wolven aangereden in Nederland of in Nedersaksen, Duitsland. Voor vijf wolven was deze aanrijding fataal.

Elke dode wolf wordt veiliggesteld en naar het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) in Utrecht gebracht. Daar wordt gezamenlijk met Wageningen Environmental Research (WENR) sectie op het kadaver uitgevoerd. Bij de sectie kijkt WENR naar dierecologische aspecten als leeftijd, geslacht, voortplantingsstatus en identiteit. DWHC richt zich op veterinaire zaken zoals ziekten en afwijkingen. Wanneer mogelijk wordt de maaginhoud veiliggesteld en beoordeeld op samenstelling.

Verkeersaanrijdingen in Nederland

Een nakomeling van de Zuidwest-Veluwe-roedel (GW4244f) werd op 23 februari fataal aangereden bij Ede (Gelderland). Wolf GW4245m werd op 21 maart dodelijk aangereden op de A28 bij Spier (Drenthe). Een derde wolf (GW4246f) kwam op 4 april om door een verkeersaanrijding op de N297 bij Sittard (Limburg). In Midden-Drenthe werd op 12 maart een wolf aangereden op de N381. Deze wolf heeft de aanrijding overleefd en is daarna doorgelopen.

Verkeersaanrijdingen in Duitsland

Twee nakomelingen van de Drents-Friese-roedel werden tussen april en mei aangereden in Nedersaksen in Duitsland. GW3813m werd in april dodelijk aangereden in de buurt van Langhagen, GW3690m werd in mei dodelijk aangereden in de buurt van Lathen.

Afhandeling wolvenschade door BIJ12

In de periode van 16 februari tot en met 17 mei 2024 ontving BIJ12 217 meldingen van vermoedelijke wolvenschade aan landbouwhuisdieren.

Vier van de 217 meldingen zijn niet verder onderzocht. Tijdens de eerste beoordeling van deze meldingen bleek uit foto's en een omschrijving van de situatie al dat het niet om wolvenschade ging, of betrof het een melding van een wildprooi of een melding van schade van buiten Nederland. Bij de overige 213 meldingen is wel nader onderzocht of sprake was van schade veroorzaakt door de wolf.

Bij 211 meldingen was DNA-afname tijdens het veldbezoek mogelijk. In 190 van de 211 gevallen bleek uit de DNA-analyse dat het om wolvenschade ging. Dertien keer werd het DNA van hond aangetoond. In zeven gevallen gaf de analyse geen resultaat. Die meldingen zijn of worden (samen met de twee gevallen waarbij DNA-afname niet mogelijk was) nader beoordeeld op basis van veldbezoek, locatie en schadebeeld. In één geval wordt de DNA-analyse nogmaals uitgevoerd.

Negen meldingen waarbij de DNA-analyse geen resultaat gaf of waarbij DNA-afname niet mogelijk was, zijn inmiddels beoordeeld. In vijf gevallen is de schade vermoedelijk veroorzaakt door wolf. In twee gevallen was er geen sprake van predatie, één keer is de diersoort onbekend en één keer is onbekend wat er gebeurd is. De actuele cijfers van schademeldingen zijn terug te vinden in [de lijst met gemelde veeschade op bij12.nl](#).

Overzicht van schademeldingen bij BIJ12 en daaruit volgende resultaten

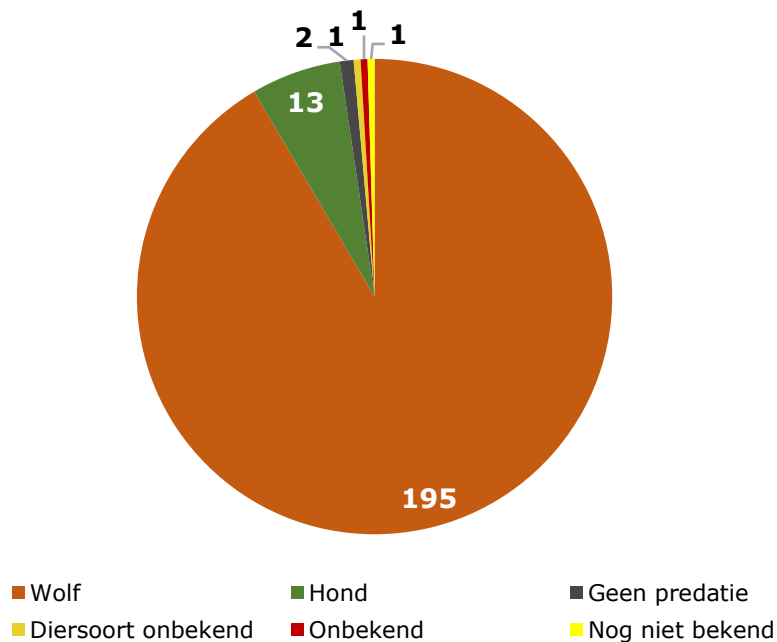
16 februari tot en met 17 mei 2024

Binnengekomen meldingen van vermoedelijke wolvenschade	217
Bij eerste beoordeling beoordeeld als niet veroorzaakt door wolf, wildprooi of niet in Nederland	4
Veldbezoeken taxateurs en indien mogelijk DNA-afname bij vermoedelijke wolvenschade	213
Bevestigde schade veroorzaakt door wolf (190) en vermoedelijk wolf (5)	195
Bevestigde schade veroorzaakt door hond, diersoort onbekend, geen predatie of onbekend	17
Meldingen nog in behandeling	1

Verdeling schadeveroorzakende diersoorten

16 februari - 17 mei 2024

Dit betreft alleen de bij BIJ12 binnengekomen meldingen waarbij wolf op voorhand niet kon worden uitgesloten

Het diagram geeft een overzicht van de bij BIJ12 binnengekomen schademeldingen die nader werden onderzocht in de periode 16 februari tot en met 17 mei 2024. Bij deze meldingen bestond het vermoeden dat een wolf de schade heeft veroorzaakt. [Bekijk hier de interactieve versie van dit diagram.](#)

Groningen

Bij de enige melding van dode schapen uit de provincie Groningen gaf de DNA-analyse wolf als resultaat.

Drenthe

Vanuit de provincie Drenthe zijn 53 meldingen binnengekomen bij BIJ12. In 46 gevallen toonde DNA-analyse aan dat de schade door wolf is veroorzaakt. In vier gevallen was het resultaat hond. Drie keer leverde DNA-analyse geen resultaat op. Van deze drie gevallen is in één geval beoordeeld dat wolf niet uit te sluiten is, één keer bleek bij nadere beoordeling dat het geen predatie betrof en één melding wordt nogmaals geanalyseerd en staat daarom op 'nog niet bekend'.

Bij de meeste meldingen waren schapen het prooidier. Daarnaast waren er meldingen over runderen, in beide gevallen kalveren (eenmaal DNA-uitslag wolf, eenmaal DNA-uitslag hond), paarden (eenmaal DNA-uitslag hond, eenmaal DNA-analyse geen resultaat, beoordeeld als vermoedelijk wolf), een geit (DNA-uitslag wolf) en kangoeroes (geen predatie).

Fryslân

Vanuit de provincie Fryslân zijn 44 meldingen binnengekomen bij BIJ12. DNA-analyse toonde hierbij 41 keer wolf aan en drie keer hond. De meeste binnengekomen meldingen betroffen dode en gewonde schapen. Bij één melding ging het om zowel schapen als een geit (DNA-uitslag wolf). Daarnaast waren er meldingen over minipaarden (beide meldingen DNA-uitslag wolf), een pony (DNA-uitslag wolf), een paard (DNA-uitslag hond), geiten (DNA-uitslag wolf) en een rund (DNA-uitslag hond).

Flevoland

Vanuit de provincie Flevoland kwamen drie meldingen van vermoedelijke wolvenschade. Bij alle drie de meldingen betrof het één of meer dode schapen en bij één melding ook gewonde schapen. Bij alle drie de meldingen is het DNA van wolf aangetoond.

DNA-analyses duren langer

WENR analyseert in opdracht van BIJ12 de DNA-monsters van (vermoedelijke) wolven voor monitoring en schade. Eén keer per maand wordt de soortbepaling uitgevoerd. Daarbij wordt gekeken of het DNA afkomstig is van een wolf of een ander dier. Eén keer per kwartaal wordt de individubepaling gedaan. Daarbij wordt het individu en geslacht van de wolf bepaald.

Door het toegenomen aantal wolvenleefgebieden en schademeldingen worden er meer DNA-monsters aangeleverd bij WENR. Doordat er meer monsters geanalyseerd moeten worden, worden resultaten later opgeleverd. BIJ12, de provincies en WENR werken aan een oplossing.

Overijssel

Vanuit de provincie Overijssel kwamen negen meldingen van vermoedelijke wolvenschade. Hierbij is acht keer DNA van wolf aangetoond. Bij één melding was het resultaat van de DNA-analyse hond. Acht meldingen betroffen schapen, één melding betrof een dood rund. Bij die laatste melding kwam hond als resultaat uit de DNA-analyse.

Gelderland

Vanuit de provincie Gelderland werd 90 keer melding gedaan van vermoedelijke wolvenschade. Bij 82 van deze meldingen is wolf uit de DNA-analyse gekomen. In vier gevallen is het DNA van hond aangetoond. Bij vier meldingen gaf de DNA-analyse geen resultaat. Die meldingen zijn inmiddels beoordeeld aan de hand van veldbezoek en schadebeeld. Drie keer was wolvenschade niet uit te sluiten. Eén keer was onbekend welke diersoort de schade heeft veroorzaakt. Die melding staat op 'diersoort onbekend'.

Naast meldingen over dode en/of gewonde schapen waren er in deze periode meldingen over dode en gewonde pony's, een gewond paard, dode geiten, dode alpaca's, een dood rund en een dode wallaby. Bij

twalf van deze meldingen is wolf als resultaat uit de DNA-analyse gekomen. De melding van een gewonde pony gaf geen resultaat, maar is beoordeeld als 'wolf niet uit te sluiten'. Bij de meldingen van het gewonde paard en de dode alpaca kwam hond uit de DNA-analyse. Bij de melding van de dode wallaby gaf de DNA-analyse geen resultaat. Verdere beoordeling van de melding aan de hand van het veldbezoek en schadebeeld gaf geen uitsluitel over de schadeveroorzakende diersoort, daarom staat deze op 'diersoort onbekend'.

Utrecht

Vanuit de provincie Utrecht zijn zeven meldingen binnengekomen bij BIJ12. De meeste meldingen gingen over dode en/of gewonde schapen. Eén melding betrof een gewonde hond. Hierbij was DNA-analyse niet mogelijk, zie ook het kader 'Kan wolvenschade bij een hond met DNA worden aangetoond?'. Verdere beoordeling van de melding aan de hand van het veldbezoek en schadebeeld gaf geen uitsluitel, daarom staat deze op 'onbekend'.

Vier keer is het DNA van wolf aangetoond. Eén keer kwam er hond uit de DNA-analyse. Eén melding leverde geen resultaat op en is verder beoordeeld aan de hand van het veldbezoek en het schadebeeld. Er is beoordeeld dat er geen sprake was van predatie.

Noord-Brabant

Vanuit de provincie Noord-Brabant zijn zes meldingen binnengekomen. Vijf meldingen gingen over dode en/of gewonde schapen. Daarnaast was er één melding van een dode geit. In vijf gevallen werd het DNA van wolf aangetoond. Bij één melding gaf het afgenomen DNA geen resultaat. Deze melding is verder beoordeeld aan de hand van het veldbezoek en het schadebeeld. Hieruit is gekomen dat wolf niet uit te sluiten is.

Overige provincies

Vanuit de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland en Limburg zijn in deze periode geen meldingen ontvangen door BIJ12.

Kan wolvenschade bij een hond met DNA worden aangetoond?

Als een hond is aangevallen door (vermoedelijk) een wolf, is de onderzoeksmethode die Wageningen University & Research (WENR) in opdracht van BIJ12 gebruikt niet geschikt om het DNA van wolf en hond te onderscheiden. Dat geldt voor zowel de soort- als individubepaling.

Honden stammen af van wolven, daardoor lijkt hun DNA sterk op elkaar. Als er DNA van een wolf aanwezig is op een hond, is dat in alle gevallen sterk vermengd met het DNA van de hond. Daardoor is niet met zekerheid te zeggen van welk dier het DNA afkomstig is. Uitsluitel op basis van DNA-onderzoek is daarom niet mogelijk met de gebruikte methode: de uitslag van zo'n analyse zal hond zijn of is niet te interpreteren.

Een incident tussen een hond en (vermoedelijk) een wolf kan dus niet worden bevestigd met de DNA-methode die wordt gebruikt in opdracht van BIJ12. Wel kan een beoordeling van een wolf-hond-incident plaatsvinden aan de hand van andere bewijzen, zoals sporen, verwondingen, zichtwaarnemingen, camerabeelden en/of foto's. Daarnaast onderzoekt de provincie Gelderland of er een DNA-methode is die kan bevestigen of een hond is aangevallen door een wolf.

Bij een incident tussen hond en (vermoedelijk) wolf wordt daarom geadviseerd om zoveel mogelijk bewijs te verzamelen, zoals foto's en DNA-monsters. In overleg met de betreffende provincie kan het DNA mogelijk worden onderzocht.

Onderscheid tussen DNA wolf en hond bij landbouwhuisdieren

Voor het onderscheiden wolven-DNA en honden-DNA op landbouwhuisdieren is de methode die WENR gebruikt in opdracht van BIJ12 wel geschikt. In zo'n geval is het (vermoedelijke) wolven-DNA niet vermengd met het DNA van een nauwverwante diersoort. Hierdoor kan met zekerheid worden vastgesteld of een wolf (of een hond of ander dier) verantwoordelijk is voor de aanval op bijvoorbeeld een schaap.

BIJ12 verleent in opdracht van de provincies uitsluitend tegemoetkomingen in de schade aan landbouwhuisdieren. De gebruikte methode volstaat dus voor de opdracht van BIJ12 aan WENR om wolvenschade op landbouwhuisdieren te bevestigen.

Nieuws uit de provincies

Wolvenconsulent provincie Utrecht

De provincie Utrecht heeft sinds 1 juni een wolvenconsulent. De wolvenconsulent beantwoordt vragen van burgers en dierhouders over de bescherming van gehouden hoefdieren tegen wolvenaantallen en de subsidieregeling voor wolfwerende raster. De consulent is bereikbaar via faunabeheer@provincie-utrecht.nl.

Incidenten provincie Utrecht

In juli en augustus waren er in Leusden en Zeist (provincie Utrecht) meerdere incidenten tussen wolven en mensen of honden. De incidenten werden veroorzaakt door een wolvenpaar dat vanwege hun welpen beschermend optrad tegen mensen, en door een solitaire wolf die bovenmatig geïnteresseerd is in honden. Sommige incidenten waren dusdanig ernstig dat interventie noodzakelijk was.

Noodbevel

De burgemeester van Leusden heeft een noodbevel ingesteld voor Landgoed Den Treek, dat van rechtswege is vervallen op 2 september. Wel geldt nog steeds het advies van de provincie Utrecht en de betrokken gemeenten om niet naar de bossen van de Utrechtse Heuvelrug te gaan met jonge kinderen en om honden kort aan te lijnen.

Vergunningen

Er is een vergunning verleend voor het negatief conditioneren (vangen, verdoven, zenderen en eventueel paintballen) van de solitaire wolf, maar die is nog niet onherroepelijk. De rechtbank Midden-Nederland heeft in haar uitspraak op het verzoek tot voorlopige voorziening bepaald dat de provincie Utrecht eerst de bezwaarprocedure moet doorlopen (het verzoek tot voorlopige voorziening is dus toegewezen). Deze bezwaar- en beroepsprocedure loopt. De provincie Utrecht bestudeert de uitspraak van de voorlopige voorziening en de overwegingen van de rechter. In afwachting van een nieuwe beslissing op bezwaar van de provincie is de vergunning nog niet te gebruiken. Ook is een modelvergunning voor afschot voorbereid, zodat een besluit vergunning afschot kan worden genomen zodra dat nodig is. Deze vergunning kan alleen worden ingezet als via DNA-analyse is bevestigd om welk individu het gaat en dit individu herkenbaar is in het veld en er voldaan is aan de vereisten uit de interventierichtlijn.

[Lees meer op de website van de provincie Utrecht.](#)

Incidenten provincie Gelderland

In de provincie Gelderland waren in augustus twee confrontaties tussen hond en vermoedelijk wolf. Op 18 augustus was er een bijtincident in het hondenlosloopgebied bij natuurgebied het Zandenbos in Nunspeet. De hond is naar een dierenarts gebracht en behandeld.

Op 31 augustus was er een bijtincident tussen hond en zeer waarschijnlijk wolf in het hondenlosloopgebied aan de Leuvenumseweg in Harderwijk. De hond is door een dierenarts geopereerd, maar enkele dagen later aan zijn verwondingen overleden. Eerder op 31 augustus waren er bij de plek van het incident ook twee confrontaties tussen hond en (vermoedelijk) wolf.

DNA-onderzoek wolf-hond

Er is DNA-materiaal afgenomen bij de gewonde honden in Nunspeet en Harderwijk. WENR doet DNA-onderzoek bij vermoedelijke wolvenschade aan landbouwhuisdieren. Maar de in opdracht van BIJ12 gebruikte methode is niet geschikt om te onderzoeken of een hond is aangevallen door een wolf. De provincie Gelderland onderzoekt daarom of er bij een andere instantie via DNA bevestigd kan worden of de honden zijn aangevallen door een wolf. Zie voor meer informatie het kader 'Kan wolvenschade bij een hond met DNA worden aangetoond?'.
[Lees meer op de website van de provincie Gelderland.](#)

Provincie Zeeland

In de provincie Zeeland is op 15 mei de subsidieregeling wolfwerende afrasteringen geopend. Voor de zomer werden vijf aanvragen gehonoreerd voor een bedrag van ruim € 60.000. Inmiddels is het beschikbare budget van € 95.000 bijna op. De regeling loopt dit jaar tot 30 september. [Lees meer op de website van de provincie Zeeland.](#)

Provincie Overijssel

Ook in de provincie Overijssel maken dierhouders goed gebruik van de subsidieregeling voor wolfwerende maatregelen. Sinds de start van de regeling in juli 2023 zijn er 100 aanvragen binnengekomen. Daarvan is een groot deel toegekend. [Lees meer op de website van de provincie Overijssel.](#)

Overig nieuws

Nieuwe FaunaschadePreventieKit

BIJ12 heeft een nieuwe versie van de FaunaschadePreventieKit (FPK) Wolven gepubliceerd. De FPK is herzien op basis van nieuwe inzichten. Daarmee zijn de maatregelen effectiever tegen wolvenschade en duidelijker voor de gebruiker. [Bekijk de vernieuwde FPK Wolven op bij12.nl.](#)

Prijzen landbouwhuisdieren bij wolvenschade

BIJ12 heeft de prijzen voor gehouden schapen bij wolvenschade geactualiseerd. De nieuwe prijzen gelden bij taxaties sinds 15 juni 2024. [Lees het nieuwsbericht en bekijk de prijstabellen op bij12.nl.](#)

Daarnaast zijn de prijzen voor gehouden runderen en paarden bij wolvenschade vastgesteld. De prijzen gelden bij taxaties sinds 10 juli 2024. [Lees het nieuwsbericht en bekijk de prijstabellen op bij12.nl.](#)

Advies Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA-advies)

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft op verzoek van de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en de minister van Natuur en Stikstof onderzocht hoe we in Nederland kunnen samenleven met de wolf. De aanbevelingen zijn in het rapport gebundeld in drie punten: visie op de ruimte voor wolven in Nederland, aandacht voor sociale dimensie en een stevige basis met onderzoek, kennis en informatie. De RDA pleit voor een landelijke uitvoeringsagenda met concrete maatregelen en meer aandacht voor de sociale en emotionele kant van het samenleven met de wolf. [Lees het rapport van de RDA.](#) [Lees de reactie van het Interprovinciaal Overleg \(IPO\) op het RDA-advies.](#)

Naast dit rapport heeft de RDA een [kennisdocument](#) opgesteld waarin de belangrijkste vragen en antwoorden over wolven in Nederland zijn uitgewerkt. Dit document is in lijn met de eerder uitgebrachte [factfindingstudy wolf](#).

Reactie Landelijk Overleg Wolf (LOW) op RDA-advies

Het Landelijk Overleg Wolf (LOW) heeft een reactie op het RDA-advies gestuurd naar de Staatssecretaris van LVVN en via het IPO (Interprovinciaal Overleg) naar de gezamenlijke provincies. Het LOW vindt dat de RDA een brede analyse heeft gemaakt en – ook gezien de urgentie van de problematiek – bruikbare adviezen geeft. [Lees de reactie van het LOW op het RDA-advies.](#)

Brief Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE)

Het Large Carnivore Initiative for Europe adviseert op Europees niveau over de omgang met grote roofdieren. Op 14 augustus stuurde het LCIE een brief aan het IPO en de Staatssecretaris van LVVN. Hierin benadrukt het LCIE het belang van een effectief, uniform en goed gecoördineerd beleid voor (mogelijk) problematisch gedrag van wolven (en mensen). Het LCIE adviseert in te zetten op voorlichting en duidelijke regels om probleemsituaties te vermijden. Zodra een probleemsituatie ontstaat, moet snel en adequaat worden gehandeld. Het LCIE adviseert daarom een interdisciplinair interventieteam te vormen. Dat team kan bij probleemsituaties een deskundige afweging maken en een vooraf afgestemd protocol volgen. [Lees de brief van het LCIE.](#)

Internationale samenwerking

Sinds kort overleggen Noordwest-Europese landen op federaal niveau over de wolf. Het overleg vindt plaats op initiatief van het ministerie van LVVN. Het overleg richt zich onder andere op de uitwisseling van kennis en informatie, samenwerking op het gebied van monitoring en rapportage, preventieve maatregelen en omgang met 'probleemwolven'. Aan het overleg nemen vertegenwoordigers deel uit Denemarken, België, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg en Nederland.

Gepubliceerde onderzoeken

De afgelopen maanden zijn twee onderzoeken gepubliceerd over de mogelijke toekomst van de wolf in Nederland. Het ene onderzoek richt zich op mogelijke wolvenleefgebieden (de habitatgeschiktheidsanalyse), het andere onderzoek op mogelijke aantallen wolven (het populatieonderzoek).

Habitatgeschiktheidsanalyse

In opdracht van het ministerie van LNVN voerde WENR een habitatgeschiktheidsanalyse uit voor de wolf in Nederland. Het onderzoek houdt rekening met factoren als de aanwezigheid van prooidieren, menselijke invloeden en mate van bosbedekking. Op basis daarvan zijn schattingen gedaan van het mogelijke verspreidingsgebied van de wolf en het aantal roedels dat dit gebied zou kunnen huisvesten. Het mogelijke verspreidingsgebied ligt vooral in het noorden en oosten van Nederland, met inbegrip van de Utrechtse Heuvelrug en het oosten van Noord-Brabant. Op basis van een territoriumgrootte van 200 km² zouden zich in dit gebied 23-56 roedels kunnen vestigen. Bij dit soort analyses moeten een aantal aannames worden gedaan die in de praktijk anders kunnen uitpakken. Daarom zijn de resultaten uit het model slechts een indicatie. [Download het rapport inclusief de samenvatting op de website van WENR.](#)

Populatieonderzoek

In opdracht van BIJ12 heeft Jasja Dekker Ecologie B.V. een modelmatige studie gedaan naar de mogelijke ontwikkeling van de Nederlandse wolvenpopulatie. Daarbij zijn verschillende populatiemodellen getoetst. In het model dat het beste past bij de Nederlandse situatie (initiële vestigingskans van 90% die afneemt naar 0% naarmate het aantal roedels toeneemt), bereikte de wolvenpopulatie binnen 30 jaar een stabiele omvang van 23 roedels (met een roedelgrootte van 9 individuen) en 52 zwervende wolven. Mede doordat er regelmatig wolven vanuit buurlanden naar Nederland komen, sterft de Nederlandse wolvenpopulatie in geen van de uitgewerkte modellen uit. Ook bij dit onderzoek geldt dat het om een modelmatige schatting gaat waarbij aannames gedaan moeten worden die in de praktijk anders kunnen uitpakken. Factoren die de ontwikkeling van de wolvenpopulatie in Nederland kunnen beïnvloeden zijn degradatie en verlies van habitat, sterfte door verkeer en (illegale) doding, verstoring door onder andere recreatie en, hoewel dit tot op heden niet in Nederland is aangetoond, hybridisatie. [Bekijk het rapport en de samenvatting op bij12.nl.](#)

Goudjakhals

In opdracht van het ministerie van LNVN heeft WENR een factfindingstudy uitgevoerd naar de komst van de Goudjakhals (*Canis aureus*) naar Nederland. In 2016 werd voor het eerst een goudjakhals in Nederland gezien. Sindsdien komen er zo nu en dan goudjakhalzen voor in Nederland. De soort leeft oorspronkelijk in Zuidoost-Europa en heeft zijn verspreidingsgebied de afgelopen decennia op natuurlijke wijze vergroot. Momenteel bevindt Nederland zich in de kolonisatiefase en is er nog geen sprake van een gevestigde populatie. De verwachting is dat de goudjakhals zich in de komende jaren verder uitbreidt in Europa en steeds vaker in Nederland voorkomt. Dat leidt mogelijk vaker tot interacties met menselijke belangen en (beschermde) fauna. [Download het rapport op de website van WENR.](#)